

פרשת ויצא

יעקב אבינו בעצת אמו, עוזב את הבית הטוב בארץ ויוצא לחרן אל לבן אחי אמו. העימות עם עשיו בנושא הברכות כפה עליו גלות זו. בדרך יעקב חלם את חלום הסולם המפורסם. "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו. והנה ד' ניצב עליו ויאמר אני ד'..... הארץ אשר אתה שוכב עליה, לך אתננה, ולזרעך. והיה זרעך כעפר הארץ..... והנה אנוכי עימך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת" (בראשית כ"ח, י"ב – ט"ו).

בדרך לגלות, הקב"ה מבטיח ליעקב את הארץ שהוא עתיד לחזור אליה, כדי לחזק ולעודד את יעקב. **מה פשרו של חלום הסולם?** הרש"ר הירש מסביר שהסולם שמוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מטרתו לחזק בלב יעקב את הידיעה שחיי האדם אינם אופקיים אלא אנכיים. הקב"ה רוצה ללמד את יעקב שבחיים יש עליות וירידות והמטרה בחיים היא להתגבר על המכשולים שבדרך ולטפס מעלה בסולם. כלומר חלום הסולם הוא מעין הכוונה כללית ליעקב לקראת המכשולים שצפויים לו בדרך לגלות, שיצטרך להתמודד איתם ולהתגבר עליהם.

יעקב התעורר מחלום הסולם ואז מתפלל ל – ד' : "אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנוכי הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבת בשלום לבית אבי והיה ד' לי לאלוקים" (כ"ח, כ'). **מה בדיוק ביקש יעקב בתפילה זו על עתיד חייו? האם לא היו ליעקב שאיפות קצת מעבר ל"לחם לאכול ובגד ללבוש"? מדוע תפילה זו מופיעה מיד לאחר חלום הסולם? האם יש קשר בין בקשה זו לחלום הסולם?**

יעקב בתפילה זו מלמד אותנו מסר לחיים, מה העיקר ומה הטפל? ומהו המפתח האמיתי להצלחה ולשמחה בחיים. יש אנשים שיש להם הרבה נכסים, והרבה ממון אך לעולם לא יסתפקו במה שיש להם. מטרתם להשיג עוד ועוד נכסים ולשם כך יעשו הכל גם על חשבון אחרים. הם לעולם לא ישמחו במה שיש להם, יקנאו תמיד באחרים וישקיעו את כל מרצם וכוחותיהם בהשגת נכסים נוספים. לעומתם, יש כאלה שמבינים שממון וצבירת "נכסים גשמיים" חשובים, אך אינם העיקר בחיים ולכן יסתפקו במעט "נכסים גשמיים" וישקיעו את מרצם וכוחם בצבירת "נכסים רוחניים" לדוג' עבודה עצמית על התנהגות טובה יותר, התחשבות בזולת, התנדבות ועזרה לחלשים, נתינת צדקה לנזקקים וכו'. יעקב בתפילתו מבקש מהקב"ה שיזכה אותו בברכת "ההסתפקות במועט" ויזכה רק ל"לחם לאכול ובגד ללבוש", כדי שיוכל להשקיע את כוחותיו בעיקר בצבירת "נכסים רוחניים", שהינם המפתח לשמחה האמיתית בחיים. יעקב מבין שכדי שיוכל לעלות ולטפס במעלה הסולם שעליו חלם הוא יזדקק לברכת ההסתפקות במועט ולכן זה מה שהוא מבקש מ-ד'. יתכן שזו הסיבה שתפילה זו של יעקב מופיעה מיד לאחר חלום הסולם.

יחסי יעקב ורחל חלק א' - קרוב ד' לכל קוראיו באמת

"ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי. ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת א-לוקים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן" (בראשית ל, א-ב). רחל לא יולדת, ואחרי 4 בנים מלאה, היא מקנאה ומבקשת מיעקב שיתן לה בנים. יעקב בתגובה כועס ואומר לה התחת א-לוקים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן (ממך מנע ולא ממני!) – על מה בדיוק יעקב כועס? מה פשר תגובתו של יעקב התחת א-לוקים אנוכי? מה בדברי רחל גרם לו לומר זאת? מדוע עקץ ובייש את רחל ואמר לה אשר "מנע ממך פרי בטן" – כלומר הבעיה אצלך ולא אצלי? האם כך מתנהגים ועונים למעיקות? מה פשר התנהגותו ותגובתו של יעקב?

חז"ל מלמדים אותנו שיעקב כעס על עצם הפניה והגישה המסוכנת של רחל שמעמידה את הצדיק כתחליף ל-ד' במקום שיהיה רק צינור. רחל פנתה ליעקב וביקשה "הבה לי בנים" כאילו יעקב הוא בעל הכוחות שיעזור לה ויושיע אותה. יעקב ניסה להעמיד את רחל על טעותה: מה פירוש "הבה לי בנים" האם את חושבת שאני תחליף ל-ד'? ("התחת א-לוקים אנוכי") האם את לא שמה לב שאני רק צינור ולא תחליף! תתפללי אל ד' ישירות הוא מנע ממך פרי בטן ולא אני! ולא סתם מנע ממך אלא כיוון שתביני שאת צרכה להתפלל ישירות ולא לחפש תחליפים ולהיתלות באחרים שיעשו את העבודה במקומך. ("אשר מנע ממך פרי בטן"). צדיק יכול להתפלל ולעזור אך אינו תחליף לתפילה ישירה ל-ד'. יעקב שם לב שקרבתו לרחל גורמת לה להתנער מאחריות ולהיתלות בתפילתו (הפוך על הפוך...) ולכן כועס על רחל וגורם לה להבין שיש לקחת אחריות ואין תחליף לפניה ישירה לקב"ה ללא מתווכים. התוצאה לא מאחרת לבא. מיד לאחר חרון אפו של יעקב, נראה שרחל מבינה את המסר. " ותאמר הנה אמת בלהה בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה" (בראשית ל', ג') - רואים שרחל דבר ראשון עושה השתדלות ונותנת את אמתה ליעקב בתקווה שגם היא תבנה מצעד זה. בפרשת וירא בסיפור עם הגר וישמעאל המגורשים מבית אברהם, אנו נתקלים במסר זהה. לאחר שנגמרים להגר וישמעאל המים במדבר, הגר משליכה את בנה תחת אחד השיחים ומתרחקת כיוון שלא יכלה לראות במותו. אנו יכולים רק לדמיין את התפילות שנשאה בליבה להצלתו. גם ישמעאל מתפלל. מעניין לראות שהקב"ה שומע דווקא אל תפילת הנער- "וישמע א-לוקים את קול הנער" (בראשית כ"א י"ז)- **האם הקב"ה לא שמע את תפילת הגר? מדוע התורה מדגישה ש-ה' שמע דווקא את תפילת הנער?** חז"ל רוצים ללמד אותנו ש "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת" כלומר ככל שהתפילה יותר אמיתית, אישית ומעומק הלב כך היא קרובה יותר לקב"ה שמאזין לה.

תפילתה של הגר להצלת בנה יכלה לעזור אך אינה תחליף לתפילתו של ישמעאל שהיה על סף מוות. כיוון שהיה זקוק לישועה מיידית, התפלל מעומק הלב ולכן התורה מדגישה ש-ה' שמע דווקא לתפילתו.

יחסי יעקב ורחל – חלק ב'

מצד אחד, אין לנו בכל סיפורי האבות והאימהות סיפור אהבה נוסף שקרוב ועמוק כל כך כבר בתחילתו, כמו הסיפור של יעקב ורחל. גם אצל יצחק נאמר "ויאהבה" עם רבקה, אך זה מופיע אחרי שיצחק מגיע והם נכנסים לאוהל והוא מתנחם אחרי אמו. אבל אצל יעקב זה סיפור אחר לגמרי: "ויאהב יעקב את רחל" יופיע אחרי "וישק יעקב את רחל ויישא את קולו ויבד". כל התיאור של רחל כיפת תואר ויפת מראה, האהבה של רחל יותר מלאה- זה צד אחד. **אך מאידך** יש דבר פלאי: כל הפגישות המתוארות במקרא בין יעקב לרחל הן פגישות מלאות מתח, כעס וחרון אף:

-הפרשה הראשונה המתוארת בין יעקב לרחל קשורה לעקרונה של רחל.

"ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי. **ויחר אף יעקב ברחל** ויאמר התחת א-לוקים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן" (בראשית ל, א-ב). רחל לא יולדת, ואחרי 4 בנים מלאה, היא מקנאה ומבקשת מיעקב שיתן לה בנים. יעקב בתגובה כועס ואומר לה התחת א-לוקים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן (ממך מנע ולא ממני!)—

מדוע הכעס? מדוע התגובה המביישת (ממך מנע ולא ממני) ?

-הפרשה השניה קשורה לגניבת התרפים ע"י רחל.

"ולבן הלך לגוזז את צאנו ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה" (בראשית ל"א, י"ט). כאשר לבן רדף אחרי יעקב והצליח להשיג אותו הוא כעס על יעקב ואמר לו: "למה גנבת את אלוהי?". יעקב ענה לו שאם ימצא מישהו מהמחנה שלו שגנב את התרפים הוא לא יחיה אך לא ידע שרחל גנבתם. מה רחל מחפשת בתרפים אלו? מדוע גנבה אותם? מדוע לא חפרה בור והשליכה אותם עמוק לתוכו? מדוע לא שרפה אותם? מדוע התרפים נשארים אתה עד היום השביעי כשלבן הגיע? ולאחר שלבן כבר הלך, מדוע נשארו התרפים אצל רחל עוד יותר משנה וחצי, עד שיעקב ציוה לטמון אותם "תחת האלה אשר על שכם"? מדוע לא סיפרה על דבר הגניבה ליעקב? בפרשת וישלח, כשיעקב ציוה על בני ביתו להתכונן לעליה לבית אל הוא אמר להם: "הסרו את אלוהי הנכר אשר בתוככם" במדרש פלאי כתוב "הסרו" חסר י לימד שלא היו שאר נשיו חשודים בכך אלא רחל על תרפי לבן- **מדוע חשד יעקב דווקא ברחל?**

-הפרשה השלישית קשורה לשמו של בנימין- אפי' על השם של הבן שנולד ממש לפני שרחל נפטרה, לא הייתה הסכמה בין יעקב לרחל. רחל קראה לו בן-אוני ויעקב קרא לו בנימין. יש סתירה מרתקת ומתח מיוחד בין יעקב לרחל שמחייב הבנה דווקא לאור האהבה הגדולה ביניהם.

ננסה להבין מתח זה:

"וללבן שתי בנות...ועיני לאה רכות, ורחל הייתה יפת תאר ויפת מראה ויאהב יעקב את רחל..." (כ"ט, ט"ו-י"ח). כיצד יתכן שהתורה שכל כך נזהרת בלשונה עד כדי כך שבפרשת נח כשהחיות נכנסות לתיבה מוסיפה מילים ובמקום לכתוב "הבהמה הטמאה" כותבת "הבהמה אשר איננה טהורה" רק כדי לא להשתמש במילה טמאה, מבליטה בפסוק זה את רחל יפת התואר וגורמת לנו לחשוב דברים פחות חיוביים ואולי אפי' מגונים על לאה שעיניה רכות? מדוע כל-כך מודגש שרחל הייתה יפת תואר ויפת מראה? מדוע זה כל כך חשוב?

יש רק 2 אנשים בכל התנ"ך כולו שכתוב עליהם שהיו "יפי תואר" ו-"יפי מראה" – רחל ויוסף. דווקא רחל "יפת התואר ויפת המראה" היא זו שגנבה את התרפים ללבן כדי לנסות להשכיח ממנו ע"ז, אך עם זאת רצתה להשאיר את התרפים אצלה ולא קברה אותם (ברור שרחל לא רצתה להשאיר אותם אצלה לצורך ע"ז חלילה, כיוון שיצאה ממקום ע"ז שלא רצתה להיות בו, אלא שייחסה להם כוחות שלא רצתה להיפרד מהם). דווקא יוסף שהיה "יפה תואר ויפה מראה" היה המשביר לכל ארץ מצרים אך כמעט ונפל ברשתה של אשת פוטיפר.

מה כל כך מיוחד את יפי התואר ויפה המראה?

יש גמרא ידועה ומוכרת שמספרת על רבי יהושוע בן חנניה שעליו המשנה אומרת באבות "אשרי יולדתו". אותו ר' יהושוע לא היה כל כך יפה בלשון המעטה. בת הקיסר באה אליו וקראה לו מכוער. היא שאלה אותו בצורה די ישירה ומעליבה "אי תורה בכלי מכוער?" כלומר איך יתכן שהתורה שהיא כל כך גדולה, נמצאת בכלי לא יפה. ר' יהושוע בתגובה שאל אותה: לאביך הקיסר יש יין? והיא ענתה לו שכן, יש לאביה הרבה יין. ואיפה הוא שומר את היין? בחביות חרס. ואז אומר לה ר' יהושוע: זה יפה שאבא שלך הקיסר שומר את היין כמו שאני בחביות של חרס! יותר מתאים שיכניס את היין לחביות של כסף או של זהב. יין של מלך צריך להשתמר אחרת! היא הולכת לעבדים ומיד מחליפים את החביות לזהב ואחרי זמן לא ארוך כל היין מחמיץ. הקיסר מבצע חקירה ושואל את ר' יהושוע למה אמר כך לביתו? ור' יהושוע עונה כי היא אמרה לי כך! אומר לו הקיסר, שאלה יש לי אליך: הבנתי שהפסדתי את היין אך למדתי את המסר (כמו שהיין נשמר יותר טוב בכדי חרס שאינם יפים כך גם התורה משתמרת בכלים שפחות נאים),

אך בכל זאת ראינו כמה תלמידי חכמים יותר יפים ממך אז מה תגיד על כך –עובדה שלא כל תלמידי החכמים מכוערים? ענה לו ר' יהושוע נכון, אם היו יותר מכוערים אתה יודע כמה היו יודעים? ואיזה תלמידי חכמים היו יכולים להיות? כלומר בעצם, מה שמנסה ר' יהושוע להסביר לקיסר זה שלאדם יפה קשה יותר לשמר את התורה שלא תשתכח. היופי הוא מתנה גדולה אך מי שיפה יש לו גם יותר סיכויים להתפתות לאשת פוטיפר שממתינה לו בפינה. נכון שיפה התואר יוכל להגיע יותר מהר לארמון במצרים (יוסף), או בפרס (אסתר) אך צריך לדעת את 2 הצדדים ושיש לו יותר פיתויים.

שאלנו איך כתוב ועיני לאה רכות כאילו זו גנות- זה רחוק מלהיות גנות . העיניים מבטאות את עולמו הפנימי של האדם, לאה מתייחסת לפנימיות ורחל מתייחסת לחוץ ולעולם. מדובר ב- 2 תכונות ויכולות שונות שלכל תכונה יש את המיוחדות שלה.

הכח החיצוני והיופי של רחל הוא בעל הסיכויים האדירים של קידוש ה' בעולם אבל הוא בעל הסיכונים האדירים גם ליפול ולהישאר עם התרפים או להתפתות לאשת פוטיפר.

כל המתח בין יעקב לרחל מתרחש סביב רקע זה. מצד אחד יעקב מאוד אהב את רחל כיוון שהשלימה אותו והיה בה את כל מה שהוא לא היה, אך מצד שני בכח של רחל היו לא מעט סיכונים ופיתויים, שיעקב דרש מרחל להתרחק מהם.

יעקב דרש מרחל שבבית שלהם לא יהיה שום דבר שיפריד בין אלוקים לאדם לא הצדיק בפרשה הראשונה ולא התרפים בפרשה השנייה.

גם כשרחל מתה הויכוח לא הסתיים. רחל קראה לבנימין בן אוני=בן אבלי (רש"י) ויעקב קרא לו בנימין על שם קץ הימים. זה לא ויכוח אלא 2 הדברים שהיו בבנימין. הוא יהיה כמו יוסף (הוא יוציא את מרדכי איש ימיני) אך בסוף הוא יהיה עם יהודה ובחלקו יהיה המקדש כי הוא בנימין. הוא בן אוני אצל רחל אך אצל יעקב בנימין.

כדי שעם ישראל יוכל לבא לידי ביטוי הוא צריך גם את הכח של רחל היפה שיודע להתמודד עם הצד החיצוני הלאומי, וגם את הכח הפנימי הקדוש והמיוחד כל כך של לאה.

יהי רצון שנדע להשתמש בכוחות הללו כדי שנוכל לטפס במעלה הסולם!

שבת שלום,